

Considerații de ordin demografic privind orașul românesc între 1960-1975

Marius SILVEȘAN

Keywords: *Romanian city, Population, Demography, Romanian society, Urbanization, Industrialisation, Urban environment, Land.*

Abstract

The Romanian Town and Demographic Considerations between 1960-1975

The aim of this paper is to provide an overview of the changes in the Romanian society, which took place at the official establishment of the Communist Regime. The analysis is based, on the one hand, on the changes and transformations of the Romanian city in the 1960s and the 1970s, and on the other hand on a series of demographic considerations.

The Romanian city is confronted with a series of major transformations during the communist period, made in view of sustaining the urban policy of the Party. Therefore, the 1960s and the first part of the 1970's reflect urban continuity, leading to the appearance of districts of blocks. The urban aspect was changed due to the policy of demolishing old buildings and the appearance of new economical and cultural edifices in the analysed space.

The demographic analysis is based on the urban and rural environment observing an increase in the total population, including in the urban one. The demographic increase was caused by many factors, among which a liberal state policy, as well as the return to a certain state of social normality.

1. Orașul românesc. Orașul românesc se prezintă ca un spațiu din ce în ce mai populat, fiind totodată cadrul în care se desfășoară viața cotidiană a românilor ce trăiesc în mediul urban, alături de centrele suburbane¹. Importanța orașului derivă și din schimbările care se produc la nivel social, „clasa muncitoare” deținând acum primul loc în ierarhia socială². Cum această categorie socială lucra în întreprinderi mai mari sau mai mici, în fabrici, deci în cadrul unor obiective industriale construite cu preponderență în mediul urban, era firesc ca orașul să capete o importanță deosebită. Vorbim astfel de impactul industrializării asupra societății românești și, implicit, asupra cadrului de locuire.

¹ Acestea sunt asimilate de către statistica oficială cadrului urban.

² În articolul 2 al Constituției Republicii Socialiste România din 1965 se preciza faptul că clasa muncitoare era „clasa conducătoare în societate” Pop 1984, p. 69; Muraru 1993 p. 165.

Din punct de vedere al organizării administrative, anii '50 aduc cu sine schimbări atât la nivelul teritoriului, cât și la cel al aparatului administrativ care a fost adaptat în scopul alinierii acestui domeniu la linia sovietică. Se realizează o nouă organizare teritorial-administrativă, menținută până în anul 1968, când se revine la cea anterioară în contextul unei politici de distanțare față de modelul sovietic, dar și al unei necesități obiective.

Conform împărțirii administrativ-teritoriale a României realizată în anul 1950¹, principalele unități teritoriale² devin: regiunea, raionul, orașul și comuna. La momentul acela au fost stabilite un număr de 18 regiuni pentru ca ulterior, printr-un decret dat în anul 1952, numărul acestora să fie redus la 16. Regiunile stabilite conform decretului nr.12 din anul 1952 erau următoarele: „Bacău, Baia Mare, București, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Hunedoara, Iași, Oradea, Pitești, Ploiești, Stalin (Brașov), Suceava, Timișoara și Regiunea Autonomă Maghiară”³. Aceste 16 regiuni aveau în componența lor un număr de 200 raioane, în care erau incluse „o serie de orașe (ierarhizate pe criteriul subordonării lor republicane, raionale și orașenești) și de comune rurale”⁴. Împărțirea teritorial-administrativă a României, în vigoare la data recensământului din 15 martie 1966, a avut ca bază Legea nr. 3 din 24 decembrie 1960 și modificările ulterioare aduse acesteia⁵. Conform acestor prevederi, unitățile administrativ-teritoriale ale României erau următoarele: regiunea, raionul și comuna. Legea a stabilit trei tipuri de orașe: republicane, regionale și raionale. La data efectuării recensământului existau „16 regiuni, 1 oraș republican, 1 oraș cu regim administrativ asemănător regiunii, 46 orașe regionale, 135 orașe raionale, 150 raioane și un număr de 4 259 comune formate din 15 020 sate”⁶.

În *Constituția Republicii Socialiste România*, publicată în anul 1965, în articolul 15 se reiau prevederile legilor în vigoare, menționându-se faptul că „Teritoriul Republicii Socialiste România este organizat în unități administrativ-teritoriale: regiunea, raionul, orașul și comuna. Regiunile Republicii Socialiste România sunt: Argeș, Bacău, Banat, Brașov, București, Cluj, Crișana, Dobrogea, Galați, Hunedoara, Iași, Maramureș, Mureș-Autonomă Maghiară, Oltenia, Ploiești, Suceava. Capitala Republicii Socialiste România este orașul București”⁷. În fapt schimbările reflectă o revenire la organizarea tradițională, după cum relevă prezentarea comparativă a regiunilor României conform decretului din anul 1952 și a Constituției din anul 1965.

1952	1965
Bacău	Bacău
Baia Mare	Maramureș
București	București

¹ Legea nr.5 privind raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române în *Monitorul Oficial*, 1950.

² Teritoriul țării era împărțit pe trei niveluri, în 16 regiuni, 150 de raioane și 183 de orașe.

³ Banciu 2001, p. 366.

⁴ Banciu 2001, p. 366.

⁵ *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XX.

⁶ *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XX.

⁷ *Constituția Republicii Socialiste România*, 1965, p. 6.

1952	1965
Cluj	Cluj
Constanța	Dobrogea
Craiova	Oltenia
Galăț	Galăț
Hunedoara	Hunedoara
Iași	Iași
Oradea	Crișana
Pitești	Argeș
Ploiești	Ploiești
Regiunea Autonomă Maghiară	Mureș Autonomă
Stalin	Brașov
Suceava	Suceava
Timișoara	Banat

În anul 1966 România avea un număr de 184 de orașe care se distribuiau potrivit importanței lor în viața economică și de stat astfel:

Distribuția orașelor potrivit importanței avute în viața economică și de stat¹

Total orașe	Republicane	Orașe-regiuni	Orașe	
			Regionale	Raionale
184	1	1	46	136

Din cele 184 de orașe existente la data recensământului din anul 1966, România avea un singur oraș republican, acesta fiind Bucureștiul. Perioada anilor '60 este caracterizată și de un aflux al populației rurale către orașe² astfel că, după mărimea populației, orașele românești se grupează în anul 1966 astfel:

Gruparea orașelor României după mărimea populației în 1966³

Grupa		Nr. orașelor	Ponderea față de numărul total al orașelor (în %)	Ponderea față de numărul total al populației urbane (%)
Orașe mici	-10 000	60	32,5	6,68
	11 000-20 000	59	31,8	13,8
Orașe mijlocii	21 000-50 000	43	23,1	21,4
	51 000-100 000	8	4,3	8,15
Orașe mari	101 000-200 000	12	6,5	28,6

¹ Țopa 1968, p. 79.

² Una din cauze este deposedarea țăranilor în contextul reluării procesului de colectivizare forțată, încheiat oficial în anul 1964.

³ Țopa 1968, p. 81.

Grupa		Nr. orașelor	Ponderea față de numărul total al orașelor (în %)	Ponderea față de numărul total al populației urbane (%)
Orașe foarte mari	< 201 000	1	0,53	21,94
Total		184	100%	100%

Categoria orașelor mici este reprezentată prin nume ca: Azuga, Comănești, Zimnicea, Botoșani, categoria orașelor mijlocii fiind prezentă prin Turnu Severin, Hunedoara, Roman, urmând ca ultima categorie să aibă în componența sa orașe ca: Brașov, Iași, Ploiești, Craiova, Constanța¹.

În anul 1965 cele mai urbanizate zone erau Brașov-Valea Prahovei-Ploiești-București -Giurgiu-Oltenița, ele, formând un complex care are perspectiva de a deveni o mare regiune urbanizată a țării². Așa cum reiese și din raportul lui Nicolae Ceaușescu la Congresul IX al P.C.R., urbanizarea este strâns legată de industrializare, aspect confirmat și de împărțirea orașelor după funcțiile pe care le îndeplinesc. Avem, astfel, orașe cu „funcții sociale complexe” și „orașe cu funcții industriale specializate”. Din prima categorie fac parte orașele care au „întreprinderi industriale mari, de transport și de comerț, ca și instituții social-culturale etc.”³. Astfel de orașe erau: București, Iași, Cluj, Timișoara. Un alt tip de grupare a unităților administrativ-teritoriale se realizează la momentul 1968, avându-se ca și criteriu funcția industrială, apărând în acest fel categoria orașelor cu „funcții industriale specializate”⁴.

Anul 1968 este cel care marchează revenirea la organizarea tradițională a teritoriului României. Schimbarea a fost inițiată la Plenara C.C. al P.C.R. din 5-6 octombrie 1967, care a „dezbătut și aprobat [...] propunerile de îmbunătățire a organizării administrativ teritoriale a României și sistematizarea localităților rurale”⁵. Reforma administrativă se realizează la 16 februarie 1968 prin Legea nr. 2/1968 și avea următoarea formulare: „Lege cu privire la îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului țării”. După noua organizare, unitățile administrative sunt: județul, orașul și comuna. Actul normativ clasifică orașele în: „municipii și orașe propriu-zise, iar comunele în comune suburbane -aparținând de municipii sau orașe și comune. La 1 iunie 1968, pe teritoriul României existau: 39 județe, 47 municipii, 189 orașe⁶, 144 comune suburbane, 2 562 comune și 13 149 sate”⁷.

¹ Țopa 1968, pp.81-82.

² Țopa 1968, p. 83.

³ Țopa 1968, p. 82.

⁴ Din aceasta categorie fac parte „cetățile siderurgice-Hunedoara, Reșița, Galați” „centrele carbonifere-Lupeni, Petroșani, Vulcan, etc.; orașele petrolului -Ploiești, Moinești”, orașe „ale industriei chimice - Gh. Gheorghiu-Dej, Piatra Neamț”, orașe ale „industriei lemnului -Blaj, Reghin, Râmnicu Vâlcea”, orașe ale „prelucrării metalelor neferoase -Baia Mare; orașe porturi -Constanța, Brăila, Galați” Cf. Țopa 1968, p. 82.

⁵ Țuțui, Tudor 1977, p. 10.

⁶ În total 236 de orașe.

⁷ *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*. Vol., P I, p. XX.

În acest context se desființează Regiunea Autonomă Maghiară, teritoriul său fiind împărțit între trei județe (Harghita, Covasna și Mureș). O altă reglementare are în vedere Sfaturile populare, care acum devin consilii populare (județene, orașenești și comunale), iar președinții acestora la nivel de oraș sunt denumiți primari. Dacă prin legea anterioară teritoriul era împărțit pe trei niveluri (regiuni, raioane, orașe), acum se revine la împărțirea tradițională pe două niveluri (județe și orașe)¹.

Din punct de vedere al conceptelor de dezvoltare urbană și teritorială, Europa de Est a anilor '60 se caracterizează, printr-o căutare comună, inspirată de Moscova, a unei noi forme urbane, forme de locuire, care să ofere o haină fizico-spațială, ușor perceptibilă a *societății ideale comuniste*². Astfel, conform idealului, aceasta trebuia să fie una industrializată și urbanizată, fapt care duce și la schimbări ale formei urbane printr-un vast program de construcții, ducând la modificarea aspectului orașelor prin apariția noilor cartiere de locuință de tip bloc³ și a unor edificii publice și industriale. Scopul principal pentru care se construia era susținerea politicii partidului, motiv pentru care locuințele au fost realizate în apropierea unor obiective industriale. Vorbim astfel de o reconstrucție a orașelor determinată de „ideologia restructurării urbane.”⁴ Acest concept⁵ se regăsește în studiul lui Oliver Velescu, care îl definește astfel: „în numele «intereselor și aspirațiilor unei clase, cu scopul schimbării și consolidării relațiilor sociale existente, se va înlocui, pe baze noi, structura unui lucru organizat, adică orașul»”⁶. Înțelegem astfel faptul că ideologia este cea care determină trecerea de la construcții pe terenuri virane în anii '60 la demolări care nu au mai ținut cont de valorile arhitecturale tradiționale după ce, până la finele anilor '60, se acordaseră fonduri pentru conservarea acestora. Referindu-se la aspectele menționate, istoricul Dinu C. Giurescu face în cartea sa *Distrușgera trecutului României* următoarele precizări: „Între 1955 și 1970, apartamentele au fost construite la periferie, pe terenuri virane de-a lungul unor bulevarde de centură și al șoselelor de acces în orașe”⁷. Aspectul noilor clădiri nu mai ține seama de formele artistice, arhitecturale⁸, fapt care are implicații și la nivel urbanistic. Astfel, „de-a lungul unor artere principale au fost ridicate construcții de 6-10 etaje în front continuu. Locuințele individuale existente de-a lungul acestor artere au fost demolate pe o adâncime de 150-200 metri pe Calea Griviței și bulevardele 1 Mai și Muncii, șoselele Giurgiului și Olteniței, toate în București”⁹. Demolarea și reconstrucția unor zone urbane a fost un fenomen național și nu unul local. Referindu-se la această situație, istoricul Dinu C. Giurescu menționează faptul că, „în această primă fază”¹⁰, până la începutul anilor '70, este corect să afirmăm că centrele istorice nu au fost afectate în general. Primele demolări majore au avut loc la Suceava, capitala

¹ Popa 2001, p. 62.

² Popa 2001, p. 61.

³ În această perioadă au fost construite în București cartierele Drumul Taberei și Balta Albă.

⁴ Velescu 1997, pp. 63-79; Velescu 1998, pp. 58-73.

⁵ Ideologia restructurării urbane.

⁶ Velescu 1998, p. 64.

⁷ Giurescu 1994, p. 13.

⁸ Condiții ale realizării edificiilor în perioada interbelică.

⁹ Giurescu 1994, p. 20.

¹⁰ Prima fază este cuprinsă între anii 1955-1970.

Moldovei în secolele XIV-XVI, la Pitești, Vaslui, Giurgiu și Târgoviște¹. Aceste *demolări majore* au lăsat România fără opere arhitectonice de marcă, ducând la *distrugerea trecutului României*². Apariția noilor orașe este legată în special de obiectivele economice aflate în zonă, dar și de ridicarea unor localități rurale la rangul de localități urbane.

Schimbările intervenite în organizarea administrativ-teritorială au determinat și derusificarea unor nume³ cum a fost cazul orașului Stalin care revine la numele tradițional Brașov⁴. În aceeași perioadă a avut loc demolarea statuii lui Stalin din fața parcului Herăstrău⁵ și a imobilului librăriei și editurii Cartea rusă⁶ din București.

Politica oficială ce viza reconstrucția orașului este evidențiată și prin apariția unor edificii de interes public. Acestea ilustrează pe de o parte necesitățile economice care derivă din programul ideologic al regimului, dar și tendința unei modernizări care își urma cursul său⁷, dovadă fiind și reamenajarea⁸ litoralului românesc⁹.

Dintre edificiile publice reprezentative ale perioadei menționăm pentru București la începutul anilor '60: Sala palatului R.P.R., Sala mică a palatului R.P.R.¹⁰, Pavilionul central al Expoziției realizărilor economice naționale¹¹, Circul de stat¹², Palatul televiziunii, Hotel Intercontinental. Edificiile cu caracter educațional și cultural vin să ilustreze caracteristica bivalentă a politicii regimului¹³. Dintre obiectivele cu caracter cultural construite între anii 1960-1975 menționăm: Sala de concerte a radioteleviziunii¹⁴ din București, terminată în anul 1960, Teatrul de Stat din Târgul Mureș(1973), Casa de cultură din orașul Orșova(1973), Teatrul Național din București(1973)¹⁵. În perioada 1971-1975 s-au mai construit: Teatrul din Craiova, 15 cinematografe, 25 case de cultură¹⁶.

Procesul de urbanizare, datorat și industrializării, determină o extindere și modernizare a transportului urban și interurban, mărindu-se în acest mod și

¹ Giurescu 1994, p. 13.

² Vezi Giurescu 1994.

³ Unele cartiere păstrează încă denumiri considerate simboluri de către regimul communist: 1 Mai, 23 August ș.a.

⁴ Orașul Stalin revine la numele tradițional Brașov în anul 1962.

⁵ Statuia lui Stalin înaltă de 10 metri din fața intrării în parcul Herăstrău a fost demolată în anul 1962 în condițiile unei derusificări a societății românești cf. Toma 2001, p 391.

⁶ La mijlocul anilor '60.

⁷ Facem referire la construcțiile legate de asigurarea bazei materiale în procesul educațional, prin construcția unor facultăți, școli, cămine și cantine studențești. Tot aici vorbim și de edificii culturale cum ar fi: teatre, cămine culturale, săli de cinema.

⁸ În perioada 1960-1961 se amenajează și modernizează stațiunea Mamaia, acțiune continuată în anul 1969 cu „stațiunea de odihnă și tratament halio-marin Mangalia Nord“ cf. Nedelea 1997, pp. 129, 174.

⁹ Amenajarea unor noi stațiuni turistice și reamenajarea celor existente susținea politica Partidului prin faptul că oferea oamenilor muncii condiții de refăcere și tratament pentru a-și putea relua în condiții dintre cele mai bune activitatea de *făurire a societății socialiste*.

¹⁰ Popa 2001, p. 69.

¹¹ După proiectul arhitecților Ascanio Daminan și Mihai Enescu.

¹² Inaugurat în anul 1961.

¹³ Acțiunile statului ilustrează pe de-o parte un proces de modernizare, dar și unul de constrângere, cu scopul de a controla și modela mințile umane prin politica de culturalizare a maselor.

¹⁴ Popa 2001, p. 69.

¹⁵ Nedelea 1997, pp. 217-228.

¹⁶ Nedelea 1997, p. 251.

capacitatea de transport a călătorilor. În București, de transportul urban se ocupa Întreprinderea de Transport București (I.T.B.), iar în orașele din provincie Întreprinderile de Transport Județene (I.J.T.L.-urile).

Transportul interurban se realiza cu ajutorul autobuzelor, care plecau la ore fixe din autogări, al trenurilor și al avioanelor. Autogările¹ trec și ele printr-un proces de modernizare, pentru a corespunde cerințelor unui număr tot mai mare de călători.

Transportul aerian precum și autoturismului ca mijloc de călătorie înregistrează o creștere în această perioadă, însă, pe ansamblu, ponderea lor în economia transportului interurban de călători este mai redusă. Modernizarea infrastructurii face parte integrantă dintr-un proces mai amplu, care avea în vedere și îmbinarea între sectoare diferite. Astfel, modernizarea litoralului românesc este susținută și prin construirea aerogării Mihail Kogălniceanu din Constanța în anul 1962. Vorbim în consecință de linii aeriene către și dinspre Constanța. Dar nu numai litoralul românesc beneficiază de linii aeriene, ci și alte zone, lucrul acesta realizându-se prin modernizarea unor aerogări deja existente la începutul anilor '60, precum și prin construcția altora noi. Exemple în acest sens sunt aerogările din Timișoara (1963), Cluj (1965), Oradea (1966). Apariția unor noi aeroporturi vine să întregască această tendință. Semnificativă în acest sens este inaugurarea aeroportului internațional București Otopeni în anul 1969, și a aeroportului internațional de la Tulcea. Perioada analizată este una de deschidere către lumea occidentală vizibilă în domeniul transporturilor și prin inaugurarea, în anul 1974, a liniei aeriene București- New York. Astfel, avionul își face simțită din ce în ce mai mult prezența în viața cotidiană a românilor, în special pentru cei care doreau să călătorească în afară granițelor României, lucru care va deveni din în ce mai dificil pe parcursul consolidării regimului Ceaușescu.

Transportul de călători pe calea ferată ia avânt o dată cu modernizarea infrastructurii prin construirea unor noi gări², apariția unor linii noi de cale ferată³ în paralel cu electrificarea celor existente, precum și prin realizarea în țară a locomotivelor electrice⁴. Acest tip de transport era realizat de către C.F.R. prin trenurile pe care le deținea.

Dezvoltarea orașelor, a transportului urban de călători, impune modernizarea arterelor de circulație⁵.

Modernizarea străzilor s-a realizat prin pavarea și lărgirea acestora, a construirii altora noi și sistematizarea celor existente pentru a corespunde necesităților și normelor în vigoare la momentul respectiv. Procesul de modernizare a drumurilor publice și de extindere a acestora a trecut și în afara spațiului urban. S-a avut în vedere modernizarea arterelor de circulație care făceau legătura cu diferite zone

¹ Bucureștiul avea mai multe autogări dintre care amintim Rahova și Filaret.

² Constanța construită în anul 1960.

³ În anul 1969 se inaugurează linia de cale ferată dublă București-Brașov, cf. Nedelea 1997, p. 180.

⁴ În anul 1960 Uzinele „Electroputere” din Craiova în colaborare cu Uzinele constructoare de mașini din Reșița, construiesc primele locomotive Diesel electrice de 2100 C.P. Odată cu creșterea exigențelor și a numărului de călători s-a simțit nevoia unei locomotive mai puternice, astfel că în anul 1975 Uzinele „Electroputere” încep fabricarea locomotivei Diesel electrice de 3 500 C.P. cf. Nedelea 1997, pp. 128 și 243.

⁵ În anul 1975, Marea Adunare Națională adoptă Legea 37 privind „Sistematizarea, proiectarea și realizarea arterelor de circulație în localitățile urbane și rurale”.

industriale, dar și cu obiective sau zone turistice, cum este cazul litoralului. În acest context avem deschiderea pentru circulație, în anul 1970, a primelor două benzi din autostrada București-Pitești. Un alt obiectiv vizat a fost traversarea munților Făgăraș prin darea în circulație, în septembrie 1974, a drumului național *Transfărgășan*¹. Modernizarea străzilor și a drumurilor a permis o circulație facilă între diferitele localități, context în care își face apariția pe piața românească primul automobil de producție autohtonă. Intrarea pe piață are loc după începerea producției, în august 1968, la Uzina de autoturisme Pitești, a modelului *Dacia 1300*², realizat după un patent francez³. Modernizarea infrastructurii rutiere, aeriene și feroviare a diversificat modalitățile de deplasare și a permis scurtarea duratei călătoriei în interiorul localităților, cât și între acestea. Timpul rămas astfel liber putea fi folosit în alte scopuri.

Perioada la care facem referire este una în care schimbările în domeniile analizate beneficiază de un aport important al substratului politico-ideologic. Astfel, cartierele de locuințe au avut ca scop susținerea procesului de industrializare, motiv pentru care au fost realizate în apropierea unor obiective economice. Casele de cultură, școlile și celelalte obiective, construite pentru susținerea culturii și învățământului, au vizat în primul rând susținerea politicii de culturalizare a maselor, îndoctrinarea oamenilor, impunerea în conștiința lor a valorilor comuniste. În consecință, statul nu a realizat nimic gratis.

2. Considerații de ordin demografic 1960-1975. Anii 1960-1975 sunt caracaterizați de evoluție și schimbare. Transformările care au loc în societatea românească sunt prezentate în concordanță cu documentele oficiale și datele statistice. Prin analiza acestora urmărim definirea cadrului intern care suferă schimbări majore față de perioadă interbelică prin volumul migrației umane de la sat către oraș. Prezentarea situației demografice pe plan intern se face cu referire la populația totală a României și la ponderea populației urbane în cadrul acesteia. Realizăm astfel o radiografie a societății românești prin prisma gradului de locuire, a principalelor categorii de vârstă, și prezentarea unor tendințe demografice. Datele care încadrează România în Europa din punct de vedere demografic⁴ au ca scop prezentarea cadrului extern la începutul anilor '60.

Atunci când vorbim de populație o definim ca fiind o „colectivitate a persoanelor care locuiesc pe un teritoriu anumit”⁵, în cazul de față cel al Republicii Populare Române (1960-1965), respectiv Republicii Socialiste România (1965-1975). Conform aceleiași surse, prin populație urbană înțelegem „totalitatea persoanelor care locuiesc în orașe sau în anumite localități declarate ca atare prin acte normative de stat”⁶.

Datele statistice⁷ prezintă situația continentului european din punct de vedere al populației în anul 1965 astfel:

¹ Nedelea 1997, p. 236.

² Nedelea 1997, pp. 183, 216, producția autohtonă de automobile crește de la 19 000 autoturisme în 1969, la 80 000 de autoturisme, „Dacia 1300” în 1972.

³ Renault.

⁴ Populație, densitatea locuitorilor pe km².

⁵ Ionescu (redactor) 1969, p. 381.

⁶ Ionescu (redactor) 1969, p. 381.

⁷ *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România, 1966*, p. 601

Teritoriul și populația principalelor țări din Europa, după numărul de populație¹

Țara	Suprafața km ²	Populația mii locuitori	Densitatea populației loc/km ²
A	1	2	3
U.R.S.S.	22 402 200	230 508	10
R.F.G.	248 454	59 041	238
R.S.R.	237 500	19 027	80

Prin analiza acestor informații desprindem situația continentului european așa cum se prezenta ea din punct de vedere al ponderii populației², suprafeței și densității populației pe km². În anul 1965 acesta era format dintr-un număr de 38 de țări, primele două poziții din punct de vedere al numărului populației fiind deținute de către U.R.S.S. și R.F.G., România situându-se din acest punct de vedere pe locul nouă. Ultima poziție era ocupată de statul Monaco cu o suprafață de 2 km² și o populație de 19027 cetățeni, fapt care o situa pe primul loc la momentul respectiv din punct de vedere al densității populației (loc/km²).

Din punct de vedere al ponderii populației urbane în cea totală în prima parte a anilor '60, la nivelul țărilor Occidentale³ situația se prezenta astfel: cel mai ridicat procent al populației urbane se înregistra în Marea Britanie⁴ cu 78,3%, iar cel mai scăzut în Italia⁵, cu 47,7% din populația totală.

În țările comuniste urbanizarea a fost un proces accelerat din considerente economice și politice, dovadă fiind și datele statistice,⁶ care relevă ponderea populației urbane în unele „țări socialiste“ în anul 1965.

R. S. Cehoslovacă	59,7 %
U. R. S. S.	55,1 %
R. P. Polonă	49,4 %
R. P. Bulgară	45,3 %
R. P. Ungară	42,6 %
R. S. România	38,2 %

Atingerea unui înalt grad de urbanizare s-a realizat printr-un proces forțat, având ca model U.R.S.S.⁷ În aceste condiții cel mai ridicat procent al populației urbane se înregistra în Cehoslovacia, fiind urmată la o distanță de 4,6 procente de U.R.S.S. România se situa la momentul respectiv pe ultimul loc cu un procent de 38,2%.

¹ Anuarului Statistic al Republicii Socialiste România, 1965, p. 601.

² Criteriu după care s-a făcut clasificarea.

³ Țopa 1968, p. 55.

⁴ Țară cu o tradiție industrială.

⁵ Atât în cazul Marii Britanii cât și în cel al Italiei, datele se referă la anul 1961.

⁶ Țopa, 1968, p. 71.

⁷ Spre deosebire de modelul sovietic în țările occidentale urbanizarea s-a realizat treptat, permițând orașului să asimileze populația nou venită.

Pentru o vizualizare mai clară a schimbărilor de natură demografică ce au loc în mediul urban prezentăm situația populației României pe medii.

Populația totală a României și împărțirea acesteia între mediul urban și cel rural la recensământul din 1966¹

	Numărul populației	Structura în %
Total	19 103 163	100,0
Urban*	7 305 714	38,2
Rural	11 797 449	61,8

* În mediul urban, la recensământul din 1966, s-a cuprins populația orașelor și populația unui număr de 238 localități asimilate orașelor (conform HCM 1492/1966)

Analizând datele statistice, observăm că balanța se înclină în favoarea mediului rural ce deținea încă primul loc cu 61,8% din totalul populației, rezultând o diferență în procente de 23,6% față de mediul urban. În cifre absolute, diferența între rural și urban era de 4 491 735 locuitori.

Diferența între cele două medii se va micșora continuu², fapt dovedit de dinamica populației urbane a României.

Dinamica populației urbane 1960-1975³

Data	Populație totală	Urban
1 iulie 1960	18 403 414	32,1
15 martie 1966*	19 103 163	38,3
1 iulie 1975	21 245 103	43,2

* Recensământ

Mutațiile demografice și politica pronatalistă⁴ a statului român au determinat o creștere⁵ a populației totale a României. Aceasta a crescut în perioada 1960-1966 cu 699 749 de locuitori, pentru ca între anii 1966-1975 să se înregistreze o creștere de 2 141 940, moment când este depășit și pragul de douăzeci de milioane de cetățeni⁶.

¹ Scurtu 2001, p. 129.

² Evoluția pozitivă a populației urbane se datorează și decretului prin care se interziceau avorturile.

³ *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România, 1982*, p. 12.

⁴ Facem referire la Decretul din anul 1966, privind reglementarea cursului sarcinilor, precum și la taxele pe care trebuiau să le plătească familiile fără copii.

⁵ Creșterea populației a fost determinată și de revenirea la o anumită normalitate în politica internă, datorată conformismului existent în societate, dar și a modernizării societății.

⁶ Fiind un eveniment național, a fost *exploatat* de către propaganda comunistă prin sărbătorirea „nașterii celui de-al 20 000 000 cetățean al României” în prezența președintelui țării, Nicolae Ceaușescu: Niculescu-Mizil 2001, p. 355.

Față de anul 1960 când populația urbană¹ înregistra un procent de 32,1%, se ajunge în anul 1975 la 43,2%, rezultând o creștere de 11% în 15 ani a populației care locuiește în orașe și municipii, în paralel cu o scădere a ponderii populației rurale între aceiași ani de 11,1%. În cifre absolute populația României a crescut între anii 1960-1975 cu 2 841 689 locuitori.

Creșterea accentuată a populației urbane între anii 1960-1975 se datorează schimbărilor ce au avut loc în mediul rural. Colectivizarea forțată² realizată prin intermediul represiunii este un element determinant în acest sens, urmat de industrializare. Conform politicii economice, accentul trebuia pus pe industrie, pentru a ne alinia sistemului comunist. De remarcat și faptul că România dorea să-și dovedească independența politică³ și prin intermediul celei economice în care accentul cădea pe industria grea⁴.

Consecințele acestor acțiuni se vor vedea în procentul ridicat al migrației de la sat către oraș, care va fi favorizată și de navetismul⁵ existent între mediul urban și cel rural. Acest fenomen se va accentua⁶ pe parcursul perioadei analizate, ducând la schimbări sub raport demografic⁷, cu implicații sociale, economice și culturale⁸. Industrializarea determină o răsturnare a vechii organizări sociale, aducând în prim planul vieții sociale „clasa muncitoare”, care ajunge astfel să dețină preponderența în mediul urban⁹.

În urma reformei teritorial-administrative din anul 1968, 10 județe aveau o populație situată între 401 000-500 000 locuitori, iar 9 una cuprinsă între 301 000-400 000 de locuitori. Astfel, cele două categorii aveau în cuprinsul lor un număr de 19 județe dintr-un total de 39, ceea ce însemna un procent de aproape 50%, exceptând municipiul București. Datele statistice¹⁰ consemnează referitor la anul 1969¹¹, faptul că prima poziție, -fără București-, era deținută de către județul Ilfov cu o populație de 788 206 locuitori. Pe locul al doilea, se situa județul Prahova, care la momentul

¹ Prin populație urbană înțelegem „o totalitate a persoanelor care locuiesc în orașe sau în anumite localități declarate ca atare prin acte normative de stat”: Ionescu (redactor) 1969, p. 381.

² „O soartă deosebit de tragică a avut țărâniea în ansamblul ei, zeci de mii de oameni fiind arestați, schingiuți sau omorâți pentru ca nu au vrut să-și dea pământul la colectiv”, Mihai Lancuzov, „Represiune și rezistență”, în Ilie 2007, p. 40.

³ Cu precădere de la începutul anilor '60.

⁴ Un exemplu în acest sens este construcția combinatului siderurgic de la Galați.

⁵ Referindu-ne la fenomenul navetismului, precizăm faptul că el se referă la muncitorii care nu-și aveau reședința în localitatea în care lucrau, fiind determinat de condițiile de viață existente în unele localități din mediul rural.

⁶ La data recensământului din 1966 proporția persoanelor născute în orașul în care își aveau domiciliul stabil a fost de numai 41%, cf. *Recensământului populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XXIV.

⁷ Procentele cele mai ridicate ale populației urbane în anul 1966 se înregistrau în următoarele regiuni: Hunedoara (58,6%), Brașov (58,5%), Banat (45,5%), Ploiești (40,1%) Țopa 1968, p. 79.

⁸ „Perioada 1960-1964 se caracterizează prin aflulul cel mai mare al persoanelor venite la orașe (23,1%)” *Recensământului populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XLV.

⁹ Zona de sud-est a țării suferă modificări sub raport demografic și social prin apariția combinatului siderurgic de la Galați, context în care ponderea populației urbane în cea totală ajunge la 34%. Ne explicăm astfel de ce regiunea Galați face parte dintre cele mai urbanizate regiuni ale României în anul 1966.

¹⁰ *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XXII.

¹¹ 1 iulie 1969.

respectiv avea o populație de 742 607 locuitori. Conform aceleiași surse, județul Covasna înregistra cel mai scăzut procent al populației la momentul iulie 1969 cu un număr de 181 757 locuitori.

Densitatea populației înregistra la rândul său diferențe majore între județele României. La 1 iulie 1969¹ situația se prezenta astfel: Județele Dâmbovița, Galați, Iași și Prahova se situează pe primele locuri cu o densitate de peste 115 loc/km², în timp ce în județele Tulcea, Caraș-Severin, Harghita și Covasna aceasta se situa între 29,2 și 49,1 loc./km²².

Normalizarea într-o anumită măsură a vieții sociale se va reflecta și în creșterea sporului natural al populației, care va înregistra către mijlocul anilor '60 un procent de 6%, pentru ca la sfârșitul perioadei procentul să crească la 10,4%. Acesta a înregistrat o tendință ascendentă, cu o rată a creșterii de 4,4 procente în decurs de 10 ani. Realizând o comparație între sporul natural din mediul urban și cel rural constatăm că, în perioada 1956-1966, procentul înregistrat în mediul urban a fost de 3,56 %, față de numai 1,09 % al celui rural. Datele statistice evidențiază pentru perioada următoare (1967-1974) o creștere a populației în mediul urban cu 0,85 % față de numai 0,17 % în cel rural. Sporul natural mai ridicat în mediul urban decât în cel rural, precum și un spor migratoriu de 23,1% în perioada 1960-1964, împreună cu apariția unor noi localități urbane au determinat o creștere a mărimii orașelor, edificatoare fiind situația orașelor cu peste 50 000 de locuitori prezentată în tabelul următor.

Populația municipiilor și orașelor din România cu peste 50 000 de locuitori la recensământul din anul 1965 și la 1 iulie 1969³.

Municipiul	Recensământul din 15 martie 1966*	1 iulie 1969	1969 față de 1969 procente
București	1 366 584	1 457 802	106,7
Cluj	185 663	197 902	106,6
Timișoara	174 243	189 264	108,6
Iași	161 023	179 405	111,4
Brașov	163 0345	179 316	109,8
Galați	159 412	172 687	114,1
Craiova	152 650	171 676	112,5
Constanța	150 276	170 026	113,1
Ploiești	146 922	160 011	108,9
Brăila	138 802	149 686	107,8
Oradea	122 534	135 361	110,5
Arad	126 000	135 181	107,3
Sibiu	109 658	118 893	108,4
Târgu Mureș	86 464	96 315	111,4
Bacău	75 503	86 520	114,6

¹ *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XXII.

² *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XXII.

³ *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XXIII.

Municipiul	Recensământul din 15 martie 1966*	1 iulie 1969	1969 față de 1969 procente
Satu Mare	69 769	76 661	109,9
Hunedoara	69 085	76 302	110,4
Baia Mare	64 535	74 355	115,2
Pitești	60 113	71 502	118,9
Buzău	61 937	68 703	110,9
Reșița	63 302	66 660	105,3
Mediaș	48 057	53 986	112,3
Turnu Severin	50 806	53 122	104,6
Piatra Neamț	45 852	51 661	112,7

* Conform împărțirii administrativ-teritoriale în vigoare la 1 iunie 1968

La 1 iulie 1969 orașul cu cel mai mic număr de locuitori a fost Băile Tușnad cu 1 398 locuitori, iar cu cel mai mare număr-exceptând municipiul București-a fost municipiul Cluj cu 197 902 locuitori.¹ Municipiul București se detașează clar cu o populație de 1 457 802 locuitori la 1 iulie 1969. În categoria orașelor cu o populație peste 100 000 de locuitori mai intră pe lângă Cluj-exceptând Bucureștiul- încă 11 orașe, însă sub ponderea de 200 000 locuitori. Ponderea majoritară era deținută la 1 iulie 1969 de orașele care aveau între 5 000 și 20 000 locuitori, cu un procent de peste 62% din totalul orașelor.²

Din punct de vedere al structurii etnice la recensământul din anul 1966 situația se prezenta astfel:

Populația pe naționalități la recensământul din 1966³

Naționalitatea	1966	
	Date absolute	În procente față de total
<i>Populație-total</i>	19 103 163	100,0
Români	16 746 410	87,7
Maghiari	1 619 592	8,5
Germani	382 595	2,0
Alte naționalități și nedeclarată	354 466	1,8

La data recensământului, din totalul de 19 103 163 cât avea populația României, 16 746 410 locuitori s-au declarat de naționalitate română, 1 619 592 de naționalitate maghiară, iar 382 595 de naționalitate germană. Ponderea locuitorilor de naționalitate română a fost de 87,7% în comparație cu cea a locuitorilor de naționalitate maghiară care a fost următoarea situată cu un procent de 8,5%.

Din totalul locuitorilor mediului urban, populația de naționalitate română deținea 85,2%, iar cea de naționalitate maghiară un procent de 10,2%.¹ Din punct de vedere

¹ *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XIV.

² *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XXIII.

³ *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, p. XLV.

teritorial, conform datelor furnizate de Recensământul populațiilor și locuitorilor din 15 martie 1966², în 36 din cele 39 de județe, populația de naționalitate română deține o majoritate covârșitoare, în 20 de județe ponderea românilor din totalul populației acestora reprezintă în jur de 99%.³ Conform aceleiași surse din populația municipiului București în anul 1966, 97,3% era de naționalitate română, iar 2,7% de alte naționalități.⁴

Structura grupelor de vârstă ale populației vine să completeze datele demografice ale perioadei.

Structura populației, pe grupe de vârstă și medii la recensămintele din anii 1930 și 1966⁵.

Anul efectuării recensământului		Procent total	Grupa de vârstă				
			0-14 ani	15-29 ani	30-44 ani	45-59 ani	60 de ani și peste ⁶
Medii Înrunit	1930	100,0	33,5	29,5	17,9	11,7	7,4
	1966	100,0	26,0	23,1	23,3	15,3	12,3
Mediul Urban	1930	100,0	25,9	35,0	20,1	11,8	7,2
	1966	100,0	21,8	26,9	25,2	15,2	10,9

Politica economică, socială și demografică⁷ a avut influență și asupra grupelor de vârstă și a redistribuirii acestora. Față de perioada interbelică, se constată la mijlocul anilor '60 o scădere a populației cu vârsta cuprinsă între 0-14 și 15-29 ani, deci a populației tinere⁸, și o creștere a populației cu vârsta de 60 de ani și peste. Vorbim în consecință de o îmbătrânire a populației, cu consecințe negative în societate, dar și o creștere a duratei medii de viață față de perioada interbelică⁹.

Durata medie a vieții 1932-1972¹⁰

Durata medie a vieții					
Anii	1932	1956	1961	1964-1967	1970-1972
Total...	42,01	63,17	65,96	68,51	68,58
Masculin	61,48	64,19	66,45	66,27
Feminin	64,99	67,70	70,51	70,85

¹ Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, p. XLV.

² Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, p. XLV.

³ Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, p. XLV.

⁴ Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, p. XLV.

⁵ Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, p. XXXIII.

⁶ Inclusiv nedeclarată.

⁷ Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, p. XXXIII.

⁸ Acest fapt se datorează în principal represiunii, care a afectat în special grupa de vârstă între 30-44 de ani, precum și populația feminină.

⁹ Dar și față de începutul anilor '60 dacă ne raportăm la anul 1972.

¹⁰ Anuarul Statistic al R.S.R. 1973, p. 89.

În anul 1961, durata medie de viață era de 65,96 ani, fiind cu 23,50 ani mai mare față de anul 1932, pentru ca, după mijlocul anilor '60, această durată medie de viață să depășească și să se mențină la o medie de peste 68 de ani, ajungând ca între anii 1970-1972 să depășească media de 70 de ani. Cât privește raportul între sexe se poate observa că durata medie a vieții este mai mare la femei în comparație cu cea a bărbaților, ajungând ca în perioada 1964-1967 aceasta să se mențină la un nivel care nu scade sub patru procente.

În domeniul politicii demografice, anii 1960-1975 sunt caracterizați de evoluție și schimbare. Transformările sunt reliefate prin intermediul datelor statistice, care prezintă volumul migrației umane de la sat la oraș comparativ cu perioada interbelică. Migrația umană a fost pe de-o parte liberă, dar și forțată, fiind determinată de regim prin deposedări și prin crearea de zone industriale. Cum industria avea nevoie de forță de muncă, statul a disponibilizat-o din mediul rural prin deposedarea țăranilor de pământ și utilaje. Plecând de la aceste aspecte am realizat o analiză a societății românești din prisma gradului de locuire, a principalelor categorii de vârstă, încheind prin prezentarea unor tendințe demografice. Datele prezentate vin să demonstreze politica statului de transformare a mediului urban în principalul spațiu de locuire al țării. Se îmbină astfel consecințele pozitive ce țin de modernizarea societății în ansamblul său¹ cu cele negative. Când spunem negative facem referire la migrația forțată de la sat la oraș, la deposedarea țăranilor de agoniseala de-o viață, arestarea și deportarea celor împotriviți, dar și neadaptarea noilor veniți la condițiile și cerințele mediului urban.

BIBLIOGRAFIE/BIBLIOGRAPHY

- Analele Sighet* *Analele Sighet*, [vol. IX], Rușan Romulus, editor, *Anii 1961-1972: țările Europei de Est: între speranțele reformei și realitatea stagnării: comunicării prezentate la Simpozionul de la Memorialul Sighet: (13-15 iulie 2001)*, București, 2001.
- Anuarul statistic* ***; *Anuarul Statistic al R.P. R.1961-1964.*
- Anuarul statistic* ***; *Anuarul Statistic al R.S. R.1965 -1982*
- Arhivele Totalitarismului* *Arhivele Totalitarismului*: revistă trimestrială, editată de Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (I.N.S.T.): director Radu Ciuceanu, București: Tip. S.C. Romcartexim S.A, anul V, nr. 17, 4/1997, anul VI, nr. 18, 1/1998.
- Banciu 2001 Banciu Angela, *Istoria constituțională a României: deziderate naționale și realități sociale*, București, 2001.
- Buletinul* ***; *Buletinul Oficial colecție 1965-1975.*
- Congresul al III-lea* ***; *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român. 20-25 iunie 1960*, București, 1960.

¹ Facem referire printre altele la construcția de locuințe, dar și la creșterea nivelului de trai o dată cu mutarea de la sat la oraș.

- Congresul al IX-lea* ***, *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român 19-24 iunie 1965*, București, 1965.
- Congresul al XI-lea* ***, *Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român. 25-28 noiembrie 1974*, București, 1975.
- Congresul al X-lea* ***, *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, 6-12 august 1969*, București, 1969.
- Constituția* ***, *Constituția Republicii Socialiste România*, București, 1965.
- Giurescu 1994 Giurescu Dinu C., *Distrugea trecutul României*, București, 1994.
- Ilie 2007 Ilie Oana, Verzea Mihaela Cristina, Lancuzov Mihai, RUSAN Romulus, Tomescu Dorina, Ilie Cornel-Constantin, Matei Rodica, König Nicoleta, Constantinescu Serban, Georgescu Florin, *Comunismul în România: 1945-1989*, București, 2007.
- Ionescu (redactor) 1969 Ionescu Constantin,(redactor), *Dicționar statistic economic*, București, 1969.
- Lancuzov 2007 Mihai Lancuzov, *Represiune și rezistență*, în Ilie Oana, Verzea Mihaela Cristina, Lancuzov Mihai, Rusan Romulus, Tomescu Dorina, Ilie Cornel-Constantin, Matei Rodica, König Nicoleta, Constantinescu Șerban, Georgescu Florin, *Comunismul în România: 1945-1989*, București, 2007.
- Monitorul Oficial* 1950 *Monitorul Oficial*, nr. 77 din 8 septembrie 1950.
- Muraru 1993 Muraru Ioan, Pucheanu Mona-Lisa, Iancu Gheorghe, *Constituțiile române: texte, note, prezentare comparativă*, București, Monitorul Oficial, 1993.
- Nedelea 1997 Nedelea Marin, *Istoria României în date 1940-1995*, București, 1997.
- Niculescu-Mizil 2001 Niculescu-Mizil Paul, *De la Comintern la comunism național. Despre consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești, Moscova 1969*, București, 2001
- Pop 1984 Pop Teodor Leon, *Constituțiile României*, București, 1984
- Popa 2001 Maria-Raluca Popa, *Bucureștii între 1960-1970. Continuitate urbană sau un nou oraș socialist?*, în *Analele Sighet*, vol. IX, 2001.
- Recensământul* ***, *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966*. Vol I: Rezultatele generale, Partea I Populație, Direcția Centrală de Statistică, București, 1969, (Republica Socialistă România).
- Revista de Istorie* *Revista de Istorie*, TOM. 30, Noiembrie 1977, nr.11, Extras, Editura Academiei Republicii Socialiste România.

- Scurtu 2001 Scurtu Ioan, Alexandrescu Ion, Bulei Ion, Mamina Ion, *Enciclopedia de Istorie a României*, Ediția a -III- a, București, 2001.
- Toma 2001 Eugen Toma *Grațierile deținuților politici din România în Analele Sighet*, vol. IX, 2001.
- Țopa 1968 Țopa Leon, *Istoria orașului*, București, 1968
- Țuțui, Tudor 1977 Țuțui Gheorghe, Tudor Gheorghe, *Plenarele Comitetului Central al Partidului Comunist Român(1960-1975) în Revista de Istorie*, TOM. 30, Noiembrie 1977, nr.11, Extras, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Velescu 1997 Oliver Velescu, *Ideologia restructurării urbane în*, „Arhivele Totalitarismului”, Revistă trimestrială, editată de Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (I.N.S.T.), director Radu Ciuceanu, Tip. S.C. Romcartexim S.A., București, anul V, nr. 17, 4/1997, pp63-79 (partea I).
- Velescu 1998 Oliver Velescu, *Ideologia restructurării urbane în Arhivele Totalitarismului* Revistă trimestrială, editată de Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (I.N.S.T.), director Radu Ciuceanu, Tip. S.C. Romcartexim S.A., București, anul VI, nr. 18, 1/1998 (partea a II-a).